

ग्यात्खेल्वा ताम् काबेलि 'ए' क्युइविद्युत् आयोजनाला तुन्वाताम्

१. आयोजनाला तुन्वा डोसेना लाबा

ल्हानान् माग ताबा द्युरि विद्युत् पिन्वा (peaking run of the river) रि खाम्वा ३७.६ मेगावाट छेम्ताला काबेलि 'ए' क्युइ विद्युत् आयोजना पाँचथर थेन् ताप्लेजुङ्ला सिमा तासि बागाप् ताबा काबेलि गान्दिरि मुला । चु ग्ला नेपाल्ला स्यार्व्हाना मुला । आयोजनासे पाँचथर जिल्लाला अमरपुर थेन् पन्चमि होच्छेम् ताप्लेजुङ् जिल्लाला थेचम्बु थेन् नाङ्खोल्याङ् गाउँ बिकास समितिला ल्हानान् वडा स्याप्पा मुला । हाइड्रो कन्सल्ट प्राइभेट लिमिटेडसे नेपाल सरकारला कानुनि प्रक्रिया थेन् विस्व व्याङ्ला निति थेन् कार्ययोजना आन्सार सामाजिक मुल्याङ्कन लासि सोबा मुला ।

आयोजनाला मुख्य सड्रचनाजुगुरि डाइभरसन बाध (diversion barrage), साइड इन्टेक (side intake), क्युइ थिक्ना लाबा ग्योइ (settling basin), मुख्य सुरुङ् (headrace tunnel), सर्ज साफ्ट (surge shaft), सतहि पेनस्टोक (surface penstock) थेन् सतहि पाउरहाउस (surface powerhouse) मुला । जलासय सहितला १४.३ मिटर नोबा क्युइ धोबा बाध (डाइभरसन ब्यारेज) काबेलि बजारग्याम् कोइआकोइ २.५ कि.मि. थोरि काबेलि स्योङ्ला देब्रेव्हाना सोला । होजारि अमरपुर गाबिस्ला धुसेनि नाम्सा मुला विसाम् दाहिनेव्हाना थेचम्बु गाबिसला खुद्रुके मुला । क्युइदा ६०.२ मिटर रिङ्बा सहायक सुरुङ् थेन् ४३२६.८ मिटर रिङ्बा मुख्य सुरुङ् ग्याम् पिप्ले स्योङ् डाम्ला तमोर गान्दिला देब्रेव्हाना मुबा सतहि पाउरहाउसरि पित्ला ।

२. योजनाला अवधारना थेन् पद्धति

मोकोन् मुख्य सरोकारवालाजुगुदा सामाजिक बिकास्ला योजना/ गेखोरजुगुरि सहभागि ताबा आवसार पित्ला अवधारनारि चु सामाजिक कार्ययोजना आधारित मुला । चुरि सामाजिक थेन् आर्थिक मुल्याङ्कनला आधारि स्थानिय बिकास्ला तोबा ताम्जुगुला पहिचान लासि बिकास्ला प्राथमिकता चयन लाबा मुला । सामाजिक कार्ययोजना मुख्यतः सामाजिक मुल्याङ्कनला निचोङ् थेन् साररि आधारित् मुला । प्राथमिक ग्राजुगुरि दिम्ला प्रस्नावलि सभे मुला, आदिवासि जनजाति सभे मुला, समुहगत छलफल थेन् ल्हानान् सरोकारवाला थेन् ताम्, बहस, छलफल, भेला थेन् प्रभावित थुम्ला अवलोकनग्याम् नोन् रूप्लाबा मुबा । दान्देल्ला अवस्था थेन् ग्ला आधिकरन्ला असर, हकवाला थेन् नापि (क्याडास्ट्रल) नक्सा, ग्ला आधिकरन् थेन् छतिपुर्तिला तथ्याङ्क थान्वारि आयोजना प्रभावित थुम्ला डाम्रि नाप नक्सा (क्याडास्ट्रियल) ला लागिरि सभे लामुला । होच्छेम् लागत अनुमान नोन् लाबा मुबा । नेपालला क्युइला विद्युत् बिकास थेन् दान्देल्ला निति, रननिति, ग्येनिति थेन् स्यान् अभ्यासरि खाबा विधिविधान थेन् कार्ययोजना थेन् विस्व व्याङ्ला निति थेन् कार्ययोजना अध्ययन लासि चु दस्तावेजरि थान्वा मुला । जनसाङ्खिक विवरन् केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, प्रभावित जिल्ला बिकास समिति थेन् प्रभावित गाबिस ग्याम् छिपा तथ्याङ्कजुगु ग्याम् रूप् लासि थान्वा मुला ।

३ हचुल्वा थेन् रिम्ठिम्ला बाताबरनला तुन्वा ताम्

३.१ आयोजना छेत्रला प्रभावित गाबिसजुगु

पाँचथर जिल्लाला अमरपुर थेन् पन्चमि होच्छेम् ताप्लेजुङ् जिल्लाला थेचम्बु थेन् नाङ्खोल्याङ् गाबिसजुगु

आयोजनासे प्रभावित गाविसजुगु हिन्ना । आयोजनाला मुख्य सडरचनाजुगु पाङ्गे हेडवर्कस्, सर्ज साफ्ट, सुरुङ्ग, पेनस्टक थेन् पाउरहाउस, अमरपुर गाविसरि ताला । चु गाविसजुगुला जनसङ्ख्या २१०९८ (४८.१% रेम्बाकोला थेन् ५१.८८% मिङ्कोला) थेन् लैङ्गिक अनुपात १:१.०७ मुला । आउसत दिमधुरिला आकार ५.४४ मिह मुला । आयोजना छेत्ररि ल्हानान् जातजाति मुबा मिश्रित समुदायजुगुला बसोवास मुला । चु समुदायजुगुसे ल्हानान् रिमठिमुला, ग्योत्ला थेन् धर्मला परिवेसला भल्को पिन्मुला । ५३.३८% आदिवासि जनजाति (लिम्बु, राई, तामाङ, बाइ थेन् ग्यागार), ३९.४७% खासबामान् थेन् ६.१३% दलित (दमाइ, कामि थेन् सार्कि) मुला । मोकोन् गाविसजुगुरि लिम्बुजुगुला बाहुल्यता मुला । स्थानियबासिजुगुसे मुख्यतः नेपालि, लिम्बु थेन् बान्तवा ग्योत् पाङ्वा मुला । होराङ्लासिन् स्थानियबासीजुगु मुख्यतः हिन्दू (५३.०६%), किराँत (३७.०५%) थेन् बौद्ध (९.५२%) मुला । साक्षरता दर ४९% (५५.३% रेम्बाकोला थेन् ४४.७% मिङ्कोला) मुला । समग्ररि आयोजना थुम्ला आर्थिक अवस्था थेन् सडरचना स्यान् जिल्लाजुगुला राङ्बान् पाङ्गे क्रिसि थेन् गैरक्रिसिमा आधारित मिश्रित अर्थ प्रनालि मुला ।

३.२ सर्भेछनलाबा लाबा दिमधुरिजुगु

विस्तृत सामाजिक-आर्थिक सर्भेछन् लावारि गोरसोम् गाविसजुगुला प्रभावित छेत्रग्याम् जम्मा ४६ दिमधुरिजुगु (अमरपुर ३०, पञ्चमि २ थेन् थेचम्बु १४ दिमधुरिजुगु) नमूनाला रुप्रि किन्वा मुबा । सर्भेछन् लाबा दिमधुरिजुगुला जम्मा जनसङ्ख्या ३६३ (५१.२४% रेम्बाकोला थेन् ४८.७६ % मिङ्कोला) थेन् आउसत दिमधुरिला आकार ७.८९ मुला । चु रास्ट्रिय थेन् आयोजना गाविसला आउसत तथ्यांक बिमा तोर् मुला । ल्हानान्चा दिमधुरिला पारिवारिक सडरचनारि सगोल (६२%), कर्मिक रुप्रि एकाङ्क (२९%) थेन् विस्तारित (९%) सडरचना मुला । कोइआकोइ ५०% दिमधुरिजुगुसे किराँत धर्म, ३४.७८% से हिन्दु धर्म थेन् १५.२२% से बौद्धधर्म तेन्वा मुला । सर्भेछन् लाबा दिमधुरिला साक्षरता दर ८४.३९% मुला । चु आयोजना थुम् थेन् जिल्लाजुगुला आउसत तथ्याङ्क बिमा थोरि हिन्ना ।

कोइआकोइ ६४.४६% जनसङ्ख्या आर्थिक रुप्रि सकृय मुला । ल्हानान् मिहजुगु क्रिसिरि मुला । जिविकोपार्जनला लागि ४३.४८% पुर्नतः क्रिसिरि आधारित मुला स्यान् दिमधुरिजुगु क्रिसि थेन् स्यान् पेसा पाङ्गे वैदेसिक रोजगार, नोकरि थेन् ज्यालादारि मुला । सर्भेछन् लाबा दिमधुरिजुगुला औसत ग्ला १.५९ हेक्टर मुला । चु जिल्ला (पाँचथर ०.८१ हेक्टर थेन् ताप्लेजुङ्ग ०.८१ हेक्टर) थेन् रास्ट्रिय (०.८१ हेक्टर) औसत तथ्याङ्क बिमा थोरि मुला । जातजातिला आधाररि ग्ला ताबाजुगुरि लिम्बु मोकोन् बिमा थोरि (१.७४ हेक्टर/दिमधुरि) मुला बिसाम् तामाङ मोकोन् बिमा दिरि (१.२४ हेक्टर/दिमधुरिला) मुला । खेतिपाति लाबा ग्लारि कोइआकोइ ५४.७०% खेत (सिन्चित ग्ला) थेन् ४५.२९% पाखो बारी (सिंचाई सुविधा आरेबा ग्ला) मुला । सुन्, माकाइ, ग्वा थेन् दलहन (गेडागुडिजुगु) आयोजना थुम्रि उत्पादन ताबा मुख्य अन्नवालि हिन्ना । होजा थुम्रि आर्थिक कृयाकलाप थेन् आम्वानिला स्रोत्ला रुप्रि म्हे मुइजुगु पाङ्गे ग्यु-रा, मुइ, ड्वा, हास् थेन् नागाजुगु न्हाबा मुला । औसत बार्सिक दिमधुरिला आम्वानि रु. १,७९,४५७.१४ मुला । चु बामानजुगुरि ल्हाना (रु. ३,०१,१००) र माभ्रिजुगुरि कम (रु. ८६,०००) मुला । चु औसत दिमधुरिला आम्वानि रास्ट्रिय तथ्याङ्क बिमा ज्याबा हिन्ना । ल्हानान्चा दिमधुरिजुगु क्रिसि पेसारि मुला । वैदेसिक रोजगारग्याम् खाबा टाडा (रेमिटेन्स-विप्रेषन) से आम्वानिरि ग्रेन् हिस्सा (४३.४८%) किन्वा मुला । आउसत बार्सिक दिमधुरिला खर्च रु. १,२१,९२१ मुला । चु बामानजुगुरि बढि (रु. २,२५,६४८) थेन् माभ्रिजुगुरि कम (रु. ७७,४७६) मुला । खर्चला स्रोतजुगुरि ल्हानान् रकम कान्रि (३०.५२%) थेन् कर्मिक रुप्रि क्वान्, स्वास्थ्य थेन् सिच्छारि खर्च ताबा मुला ।

आयोजना थुम् न्हाइरि पिनासि नाम्सा बाहेक् स्यान् नाम्साला सरसफाइला अवस्था ज्यावान् मुला । कोइआकोइ ६५.२१% दिमधुरिरि स्वच्छ चाबा क्युइला पहुँच मुला । ८७% दिमधुरिला चर्पिला सुविधा मुला । सर्भेछन् लाबा दिमधुरिला म्राइसिन् चिबा रोगजुगुरि टाइफाइड, दम, रक्त अल्पता, रक्तचाप, मधुमेह, फोक्सोला रोग र गोदाइजुगु हिन्ना । आयोजना थुम्रि स्वास्थ्य सेवाला लागिर् स्वास्थ्य चाउकि र उप-स्वास्थ्य चाउकिजुगु मुला । दान्देदोना ल्हानान् मिहजुगु मान् लाबारि बोन्बोला विस्वास् लाबा मुला । मोकोन् दिमधुरिला कान् धाइबारि सिइला प्रयोग लाबा मुला । ल्हानान् दिमधुरिरि टेलिफोन/ मोबाइल सुविधा मुला । ल्हानान् गेन्दुनजुगुसे सेवा पिन्वा मुला । चु थुम्दा मेचि ग्यालाम्से सम्बन्धित जिल्ला सदरमुकामजुगुदा थुत्पा मुला ।

३.३ आदिवासि जनजाति

चु थुम्रि ल्हानान् जातजातिजुगु मुबा मिश्रित समुदायला बसोबास् मुला । लिम्बु, तामाङ् थेन् माभिजुगु आदिवासि जनजाति हिन्ना । थेनिगादे चु आयोजनाग्याम् प्रत्यक्ष प्रभावित तानिला । चु समुदायसे ल्हानान् रिमठिम्ला, ग्योत्ला थेन् धर्मला धरातलला भल्को पिन्वा मुला ।

३.४ लैङ्गिक, लिसिइताबा थेन् जोखिमपुर्न समुह

काबेलि “ए” क्युइ विद्युत् आयोजनाला सन्दर्भरि जोखिमपुर्न बिबा होजा दिमधुरिजुगु थेन् समुदायजुगुदा पाइबा मुला जुन्ला तोबा दक्षता, स्रोत, अनुभव थेन् गेन्दुनला छेमताला ल्हानान् कमि ताबासे जिविकोपार्जन पुर्नस्थापना लाबा प्रक्रिया थेन् फाइदाला भुबारि सहभागि लाबारि थेबा कठिनाइला सामना लातोबा मुला । आयोजना थुम्रि आदिवासि जनजातिजुगु, दलितजुगु थेन् मिइकोलाजुगुदा लिसाइ ताबाजुगुदा थेन् नाजुक समुदायजुगुला रुप्रि किन्वा मुला ।

४ आयोजनाला प्रभाव थेन् प्रभाव मुल्याङ्कन

४.१ आयोजना प्रभावित छेत्रजुगु

आयोजना प्रभावित थुम्जुगुरि पाँचथर जिल्लाला अमरपुर थेन् पञ्चमि होच्छेम् ताप्लेजुङ्ग जिल्लाला थेचम्बु थेन् नाइखोल्याङ्ग गाविसजुगु मुला । आयोजनाला सम्भावित सामाजिक थेन् बातावरनला प्रभावजुगुला आधाररि आयोजना प्रभावित थुम्जुगुदा प्रत्यक्ष थेन् अप्रत्यक्ष प्रभावित थुम्जुगुरि बर्गिकरन लाबा मुला । प्रत्यक्ष प्रभावित थुम्जुगुरि सुख्वा थुम् (बाधहेन्से दिरि थेन् पाउरहाउस हेन्से थोरि क्युइला बहाव कम ताबा थुम्) थेन् आयोजनाला ल्हानान्चा निर्मानला गतिविधिजुगु सन्चालन ताबा थुम्जुगु मुला । चु थुम्जुगु ल्हानान् प्रभावित ताखाम्ला । अप्रत्यक्ष प्रभावित थुम्जुगुरि आयोजना निर्मानला क्रमरि सञ्चालन लाबा कृयाकलापजुगु ग्याम् प्रत्यक्ष प्रभावित आताबा थुम् नोन् मुला ।

४.२ आयोजनाला आज्याबा असर थेन् असरला मुल्याङ्कन

४.२.१ साला प्रभाव

आयोजनासे २२.५०८ हेक्टर सा स्थायि रुप्रि आधिकरन् लाला । काबेलि ‘ए’ क्युइ विद्युत् आयोजनासे खाजिबाइ परिवारदा पुर्न रुप्रि स्थानान्तरन् आला । स्थायि रुप्रि आधिकरन् लाबा साला प्रकारजुगुरि ७.६७८ हेक्टर खेति लाबा सा मुला । १.५७ हेक्टर द्वि, गान्दि थेन् गान्दिला बगर मुला । आयोजनासे २५.२१ हेक्टर सा अस्थायि रुप्रि आधिकरन् लाला । मुख्य रुप्रि अस्थायि रुप्रि आधिकरन् लाबा सा (१५.९० हेक्टर) गान्दि थेन् गान्दि डाम्ला साजुगु मुला । चुरि आयोजनाला सङ्रचनाजुगु पाङ्गे खानि, उत्खनन् ग्याम् थोन्वा युइबा थेन् साप्रा थान्वा ग्ला तोला ।

आयोजनाला ल्हानान् सडरचनाजुगु सोबारि स्थायि रूप्रि सा आधिकरन् लामा १३ दिम्जुगु (तामाडला दिम् डु, माभिला सोम, लिम्बुला गिक् थेन् खासबाहुनला सोम) ला ७.६७८ हेक्टर सा नोक्सान लाला ।

आयोजनासे प्रभावित ताखाम्बा परिवारजुगुला विवरन दिरि पिन्वा मुला ।

क्र.सं.	आयोजनाला सडरचना	ग्ला आधिकरन् लाबा दिम्ला सङ्ख्या	परिवार सङ्ख्या	गैर क्रिसि पेसारि मुबाजुगु
१	बाध छेत्र	२	१२	२
२	हेडवर्कस् थुमरि स्थायि आवास	२	२५	५
३	ब्यारेज, अपरेटिड प्ल्याटफर्म थेन् इन्टेक	२	१७	६
४	पावरहाउस छेत्रि आवास	२	२२	४
५	पावरहाउस, स्विचयार्ड थेन् टेलरेस	६	३६	२
	जम्मा	१३	१०५	१९

दिमधुरिला न्हान् ग्ला (क्र.सं. ४ थेन् ५)मा ग्ला आधिकरन् लाला ।

आयोजना प्रभावित परिवारजुगुरि दिम् न्हिसे राड्ला साला ५०% विमा ल्हानान् भाग ख्लातोमुला विसाम् दिम् ब्रातसे २५% विमा च्याङ्ना ख्लातोला । प्रायसः प्रभावित सा खेतिपातिला हिसाबसे कमसल मुला । आयोजना प्रभावित परिवारला आउसत सा स्वामित्व दर ३.०२ हेक्टर मुला । चु रास्ट्रिय थेन् जिल्ला आउसत विमा थोरि मुला । आयोजना प्रभावित १३ दिम्जुगुरि १९ परिवारला सदस्यजुगु पुर्नरूप्रि गैरक्रिसि पेसारि आवद्ध मुला । आयोजना प्रभावित थुम्रि गैरक्रिसि पेसा रोजगारि दर १.४६ व्हाना दिम्ला म्राड्वा मुला ।

४.२.२ गैरकाष्ठ बन पैदावर्रि ताखाम्बा हानि नोक्सानि

आयोजनासे प्रभावित ताबा काबेलि गर्जिते थेन् ठुलो धुसेनि सामुदायिक बनला सिमा थुम्रि कोइआकोइ ०.५९% (५५.५ हेक्टररि ०.३३ हेक्टर) बन थुम् आधिकरन्रि तामुला । होराड तासाइनोन् आधिकरन् ग्याम् थेबा मात्रारि बन थुम्ला न्हाड्रि भाग बिखन्डित आतावा गैरकाष्ठ बन पैदावाररि सम्भावित हानि नोक्सानि आता विसि अनुमान् लाबा मुला ।

४.२.३ तार्डादा ताखाम्बा सम्भावित असर

काबेलि गान्दिला बहाव परिवर्तन लामा मड्सिरहेन्से असर लादोना बाधला दिरिलो थुम्ला कोइआकोइ ५.६ किलोमिटर गान्दिरि क्युइला प्रवाह कमि ताबासे समय-समयरि मनोरञ्जन लावारि तार्डा सात्पा क्रियाकलापरि असर ताखाम्ला । चु थुम्रि व्यवसायिक रूप्रि तार्डा सात्पा मिह वा समुह आरेबासे सेरखारि तमोर गान्दिरि (बाध मुबा ग्लाग्याम ५.६ किलोमिटर दिरि) अथवा काबेलि गान्दिला थोला थुम्रि तार्डा सात्पारि खाम्ला । बर्खाला द्युरि विसाम् थुम्ला गान्दिरि तोदे बहाव ताला ।

४.२.४ भौतिक थेन् साँस्कृतिक स्रोतजुगुमा असर

पाउरहाउस मुबा ग्लाला डाम्रि मुबा पाटिपौवा गिक् थेन् माफ्जुगुला पुजा लाबा गोर न्हि ग्लाजुगुरि निर्मान लामा दबाव ताखाम्ला । होराङ् लासिन् क्युइला कम बहावसे लामा काबेलि बजार्रि मुबा पाञ्चायन सिवालय मन्दिरदा थेन् क्युइला बहाव कम ताबा छेत्र (५.६ किलोमिटर) रि मुबा गोर सोम् काजकृया लाबा ग्लाजुगु (मसान घाट) दा असर ताखाम्ला ।

पाउरहाउस मुबा ग्ला डाम्रि मुबा पनासि घाट्रि मुबा पाटि चुदा भौतिक रुपरि छति तासाम् समुदायला सहमति आन्सार वैकल्पिक ग्लारि सोबारि खाम्ला । गान्दिरि न्युनतम आउसत क्युइ बहाव तासिन चिबासे पाञ्चायन सिवालय मन्दिर, घाटजुगु थेन् पुजा विधिरि प्रयोग लाबा तारङ्जुगुदा असर आताला ।

४.२.५ निर्मानलामा ताबा असरजुगु

सोबा दुयुरि कामदारजुगुला सङ्ख्या वृद्धि तासि निर्मान लाबा ग्लाला डाम्रि केर् म्हिचिबा थुम्रि चाबा क्युइ आपुर्ति, स्वास्थ्य थेन् सरसफाइला सुविधाजुगुरि दबाव ताखाम्ला । चुराङ्लासिन् ल्हानान् निर्मान कृयाकलाप्से दुर्घटना थेन् चोटपटक बाखाम्ला । ग्रेन् सङ्ख्यारि ल्हानान् सामाजिक थेन् साँस्कृतिक परिवेस मुबा म्हिजुगु आला । टाङ्गाला तरलतासेलामा सामाजिक दुर्व्यवसन पाङ्गे भि-आइराक थुइबा, वेस्यावृत्ति नोन् ताखाम्ला । चु असरजुगुसे लामा स्थानिय् बासिन्दा थेन् ग्याप्से ग्याम् ग्यात्लाबारि खाबाजुगुला गुड्रि मनमुटाव ल्हेखाम्ला । आयोजना थुम्ला सान्ति थेन् अमनचयन्दा असर ताखाम्ला । चुला कारन स्थानिय् म्हिजुगु बाध्य तासि स्थान्तरन लाबारि खाम्ला ।

निर्मान थेन् सम्बन्धित असरजुगु सोबा दुयुरि ग्रेन् सङ्ख्यारि ग्याप्सेला म्हिजुगु खामा चुराङ्बा असर तामुला । खाचिबा हददोना असर ताला बिसि पहिचान लाबारि चा ल्हानान् गाढो मुला ।

४.२.५ आदिबासि जनजाति थेन् लिसाङ्ताबा समुह्रि ताबा असर

आयोजनाला सारि मिश्रित समुदायला म्हिजुगु मुला । होजा ग्लारि आदिबासि जनजाति थेन् स्यान् समुह्रजुगुलान् बसोबास मुला । आदिबासि जनजाति, म्निङ्कोला, कोलाजुगु थेन् जोखिम्रि मुबा समुदायजुगुदा थोरि पाङ्बा राङ्बा असर ताखाम्ला । चुराङ्बा असर थेनिजुगुदा ज्हेन् ताबा बिबाचा आहिन् ।

५ नितिगत ढाँचा

प्रभावित म्हिजुगु आयोजना कार्यान्वयन ताबा बिमा डाच्छाला अवस्था बिमा भन् कठिन आता बिबा मान्यतारि नितिगत ढाँचा आधारित मुला । तोबा आन्सार प्रत्येक वा परोछ रुप्रि थुत्पा ल्हानान् कानुनि बुदाँजुगु छलफल थेन् अध्ययन लाबा मुला ।

आयोजनाला कारन्से ताबा ल्हानान् प्रकारला खतिला रुप थेन् नेपाल सरकार थेन् बिस्व व्याङ्ला नितिला प्रावधान आन्सार छतिपुर्ति पिन्वारि आयोजनाला पुनर्बास ढाँचा आन्सार हक तालिका (entitlement matrix) प्रस्ताव लाबा मुला । आयोजनाला मोकोन् सङ्ग्रचनाग्याम् ताबा पुनर्बासला असरजुगुरि चु हक तालिका लागु ताला । आयोजना कार्यान्वयन लामा चुदा थप असर पहिचान

ताखांसां छतिपुर्तिला व्यवस्था थेन् स्यान् असरजुगुरि सहयोगला व्यवस्था समाहित लासि स्थानिय् जनता (असर ताबा म्हिजुगु) थेन् आयोजनाला हकवालाला गुडुरि समभ्दारिरि हक तालिकादा पुनर्मूल्याङ्कन लाला । आधिकरन् ताबा मोकोन् ग्ला थेन् जायजेथाला छतिपुर्तिला ग्लारि मुत्यरि पिन्ला । चुसे प्रभावित म्हि/ परिवारला आर्थिक थेन् सामाजिक भविस्य आयोजना कार्यान्वयन ताबा बिमा डाच्छाला अवस्था बिमा ज्यावा ताबा बिस्वास् किन्वा मुला ।

६ पुनर्बास, मुआब्जा थेन् जिविकोपार्जनदा सहायता योजना

आयोजनाला पुनर्बास, मुआब्जा थेन् जिविकोपार्जनला लागिर् सहायता योजना (resettlement compensation and livelihood assistance plan) नितिगत ढाँचा थेन् हक तालिकारि आधारित ताला । चु योजनासे सा याड्बा ऐन २०३४, विस्व व्याड्बला स्वैच्छिक पुनर्बास थेन् आदिबासि जनजाति थोला निति थेन् क्युइ विद्युत् थेन् सम्बन्धित ऐन, निति थेन् निर्देसिकाला तोबा पूरा लामुला । आयोजना सञ्चालनला कारन ताबा मोकोन् छतिपुर्ति थेन् पुनर्बासला कृयाकलापज दान्देलाला कानुन दोना मुला । कानुनि प्रावधानरि मुबा कमिकमजोरि/ सिमितिदा सम्बोधन लावारि थेन् असर ताबा म्हि वा समुदायला जिविकोपार्जनला लागिर् न्यायोचित सम्बोधन लावारि आयोजनासे विस्व व्याड्बला निति आन्सार स्वैच्छिक पुनर्बास निर्देसिका सोबा मुला । चु उद्देश्य याड्बारि सामाजिक मुल्याङ्कन प्रतिवेदनरि पुनर्बासीय सिद्धान्तला ढाँचा सोबा मुला । चुसे आयोजना तयारि थेन् कार्यान्वयन लावारि रो लाला । सामाजिक मुल्याङ्कन प्रतिवेदनला सारला आधाररि पुनर्बास मुआब्जा योजना सोबा हिन्ना । चुरि सम्भावित असर, सम्बन्धित हानि थेन् थुत्पा किन्वा पिन्वा विधिजुगु मुला ।

७. जोखिमपुर्न समुदाय बिकास योजना

जोखिमपुर्न समुदाय बिकास योजना (Vulnerable Community Development Plan) से आयोजनाला कारन जोखिमरि मुबा म्हि वा समुदायदा बिसेस् प्राथमिकतारि थान्वान् थेनिजुगुला जिविकोपार्जनरि ताखाम्बा सम्भावित असरदा सम्बेदनसिल तरिकासे न्युनिकरन थेन् सम्बोधन लाला । आयोजना छेत्रि मिश्रित समुदाय चिबासे खाचिबाइ समुहला राड्लान् चिबा छेत्र आरे । चुराड् लासिन थेनिसे आर्थिक थेन् जिविकोपार्जनला कृयाकलापरि खाल् गिक्लान् दृस्टिकोन थान्वा मुला । थेनिसे आयोजना कार्यान्वयनला कारन थोन्वा खाल् गिक्लान् असर सामुहिक रुप्रि नोन् ताबासे सम्बन्धित जातजातिला लागिर् फरक असर पहिचान लाबा आरे । होराड हिन्साइ नोन् थेनिला बिसिष्ठ सामाजिक थेन् पेसाला पहिचानसे लामा चु असरजुगु गादेदोना चिला बिबा ताम् समुह बिसेसरि फरक ताखाम्बला ।

आयोजना छेत्रि आदिबासि जनजाति, दलित, थेन् मिड्कोलाजुगु घरमुलि मुबा दिम्दा जोखिमपुर्न थेन् लिसाड्ताबा समुह बिसि अध्ययनसे पहिचान लाबा मुला । आयोजना कार्यान्वयन लामा कुल १३ आयोजना प्रभावित परिवारजुगुरि आदिबासि जनजाति च्युइ (तामाड डु, माभि सोम थेन लिम्बु गिक) दिम्से राड्लाला सा ख्लातोला । चु आयोजनासे खाचिबाइ दलित थेन् मिड्कोला दिम्मुलि मुबा दिमधुरिदा बिसाम् प्रत्यक्ष प्रभाव आला ।

जोखिमपुर्न समुदाय बिकास योजनारि सामान्य थेन् बिसेस् उपायजुगु किन्वा मुला । सामान्य उपाय आयोजना थुमरि चिबा मोकोन् समुदायदा हिन्ना । बिसेस् उपायजुगु प्रभावित समुहदा लक्षित मुला । चु स्थानिय् परिप्रेक्षरि जोखिमपुर्न बिसि पाड्बाला मुला । सामुदायिक समुहदा बिसेस् लासि गरिब मिड्कोला थेन् जोखिमपुर्न आदिबासिदा अनुदान थेन् सिप बिकास तालिम पिन्सि रो लाला । चु ग्याम् थेनिसे

आर्थिक रूपरि ब्यवहारिक थेन् दिगो आम्रानि/ रोजगारि याड्बारि खाम्बा कृयाकलापजुगु पाङ्गे: पसुपालन, क्रिसि, सिल्पकला, बन, ब्यापार थेन् नोकारिरि वाड्बारि खाम्ला ।

आयोजनाला सामाजिक कार्ययोजनाला रननितिरि जोखिमपुर्न समुदायला प्रभावित म्हि वा समुह्दा आयोजनाला अभिन्न अङ्ग बिसि किन्वा मुला । चु रननितिरि मुख्यतया (क) सामाजिक कार्ययोजनाला कार्यान्वयनरि प्रभावित जनता / जोखिमपुर्न समुदायला प्रतिनिधित्व, ख) उजुरि थेन् विवाद डिक्ना लाबारि उजुरि थाइबा थेन् द्वन्द्व व्यवस्थापन प्रनालि, थेन् (ग) कार्यान्वयनलामा ताखाम्बा सम्भावित सवाल/ मुह्दा सम्बोधनला लागिरि अनुगमन थेन् मुत्याङ्कन विधि मुला । आयोजनासे आदिवासि थेन् जोखिमपुर्न समुदायसे याड्खाम्बा फाइदा थेन् आवसारदा थिबा अवधारनादा किन्वा मुला ।

८ स्वास्थ्य थेन् सुरच्छाला उपायजुगु

८.१ कर्मचारिला स्वास्थ्य थेन् सुरच्छाला उपायजुगु

कर्मचारिला स्वास्थ्यदा च्यासि आयोजना कार्यान्वयन अवधिरि चु थुम्रि बेड च्युइला अस्पताल गिक् निर्मान लाला । होराड् लासिन् पाउरहाउस थेन् बाध मुबा ग्लारि कार्कार् स्वास्थ्य चौकिला व्यवस्था नोन् लाला । निर्मान अवधिरि समिकजुगुदा तोबा स्वास्थ्य उपचारला व्यवस्था ठेकेदारसेन् लातोला । ग्यात्लाबाजुगुला स्वास्थ्य थेन् सरसफाइ सम्बन्धि ज्ञान पिन्वा उद्देश्यसे ल्हानान् चेतनामुलक गेखोरजुगु सञ्चालन लाला । चुला अतिरिक्त कामदार सिविरला डाम्रि सरसफाइरि बिसेस् ध्यान पिन्ला ।

होराड्लासिन् आयोजना निर्मानला क्रमरि ताखाम्बा दुर्घटनादा खलाल लाबान् न्युनिकरन लाबारि सुरच्छाला उच्चस्तरिय मापदण्ड अवलम्बन लाला ।

८.२ जनस्वास्थ्यला उपायजुगु

जनस्वास्थ्यला सुविधादा विस्तार थेन् कोइना लाबारि आयोजना प्रतिबद्ध ताला । चु सिलसिलारि निर्मान लाबा अस्पताल थेन् स्वास्थ्य चाउकिग्याम मोकोन् जनता लाभान्वित ताला । होजाला अलावा निर्मान लाबा दुयुरि स्थानिय जनताला स्वास्थ्यदा ख्याल् थान्वान् ल्हानान् स्वास्थ्य सिविर, स्वास्थ्य थेन् सरसफाइला सचेतनामुलक गेखोरजुगु सञ्चालन लाला । चुराड् लासिन् आयोजना निर्मान लिसाड् सम्बन्धित सड्रचना स्थानिय समुदायलान् व्यवस्थापनरि सञ्चालन लाबा लासि हस्तान्तरन लाला ।

९ फाइदा साभेदारीला उपायजुगु

९.१ पुर्नबास थेन् पुर्नस्थापनाला ग्ये

चु आयोजनाग्याम् खाजिबाइ परिवारदा पुर्नबास लाआतोबा तामुला । चु आयोजनाग्याम् जम्मा च्युइसोम् दिम्ला ताक्तेक क्षति ताबा तामुला । होजा च्युइसोम् दिम्लजुगुला छति ताबा सा, खेतिपाति, दोडजुगुला उचित क्षतिपुर्ति पिन्ला । चुराड्लासिन् आयोजनाग्याम् प्रत्यक्ष प्रभावित ताबा दिम्ला सदस्यदा ल्हानान् आयमुलक सिप थेन् तालिम पिन्ला । रोजगारिरि नोन् प्राथमिकता पिन्ला ।

९.२ आयोजना स्तरीय उपायजुगु

आयोजनाग्याम् प्रत्यक्ष प्रभावित दिमधुरिदा छतिपुर्ति पिन्सि आयोजना प्रभावित गाविसजुगुरि सामाजिक बिकास थेन् पुर्वाधार निर्मानला ग्येजुगु पाङ्गे ग्याम, चाबा क्युइला स्रोत, विद्यालय, स्वास्थ्य चाउकि, आदिला स्तर थिसि होजा थुम्ला म्हिजुगुला जिवनयापनरि सुधार बाला ।

९.३ व्यवसायिक सामाजिक उत्तरदाचु गोखोर

चु आयोजनासे काबेलि इन्र्जि लिमिटेडला व्यवसायिक सामाजिक उत्तरदायित्वला नितिआन्सार व्यवसायिक मुल्य थेन् मान्यतादा थिबान् सामाजिक थेन् बातावरन्ला जिम्मेवारिदा बहन लाला । आयोजनासे बिसेस् लासि मानवअधिकार, ससक्तिकरण, सामाजिक न्याय, एकिकृत सामाजिक बिकास, पर्यावरनिय सन्तुलन, आयआर्जन वृद्धि थेन् जिवनयापन सुधार, क्षमता बिकास, प्रकोप थेन् जोखिम न्युनिकरण/ व्यवस्थापन राड्बा ल्हानान् गोखोरजुगु सञ्चालन लाला । चुसे व्यवसायदा नाफा लाबान् जनउत्तरदायि सोबारि रो लासि आयोजनादा स्यान सामाजिक थेन् बातावरनला रुप्रि जिम्मेवार सोसि आयोजना थेन् स्थानिय जनताला गुड्रि सौहार्दपुर्न सम्बन्ध सोला ।

९.४ स्थानिय बिकासरि सहयोग

चु आयोजनासे सञ्चालन लाबा ल्हानान् तरिकाला गोखोर थेन् पुर्वाधार निर्मानसे आयोजना डामला सामाजिक-आर्थिक बिकासरि महत्वपुर्न टेवा पिन्ला । चु सन्दर्भरि आयोजनासे स्थानिय सरोकारवाला थेन् डिक्सि समावेसि थेन् सहभागितामुलक बिकासरि जोड पिन्ला । विद्युत् ऐन आन्सार सम्बन्धित क्युइ थेन् स्थानिय निकायसे याड्बा राजस्व (रोयल्टी) से होजा थुम्ला समग्र बिकासरि महत्वपुर्न रोलाला । चुराड्लासिन् हचुल्ला बिकासरि नोन् योगदान पिन्ला बिसि बिस्वास् लाबा मुला ।

१० अन्तक्रिया थेन् ग्रा रननिति

चु आयोजनासे सरोकारवालाथेन् निरन्तर अन्तक्रिया लाबारि ग्ला पिन्वा मुला । खासलासि आयोजनासे प्रभाव न्युनिकरण थेन् लाभला भुवा थेन् न्यायोचित वितरणला उपायजुगु निर्धारन लामा आयोजनाला सामाजिक प्रभाव अध्ययन टोलिसे सम्बन्धित सरोकारवालाथेन् द्विपच्छिय थेन् बहुपच्छिय छलफल लाबा मुवा । होजाला आधाररि आयोजनाला सामाजिक प्रभाव न्युनिकरणला उपायजुगु थेन् बिकास निमार्नला गोखोरजुगु निर्धारन लाबा मुला ।

होराड्लासिन् आयोजनाला ग्रा रननिति सरोकारवाला थेन् प्रभावित समुदायदा ल्हाना बिमा ल्हाना सहभागि लाबारि स्वतन्त्र थेन् डाच्छा-डोसेना लाबा अवधारनाग्याम् निर्देसित ताला । सरोकारवालाला पहिचान, सहभागिताला विधि, चुस्त ग्रा सामग्रिला प्रयोग थेन् निरन्तर डोसेना लाबा प्रवाह थेन् प्रसारन राड्बा ग्रा रननितिला उपयोगग्याम् सरोकारवालाथेन् निरन्तर सम्पर्कला संयन्त्र स्थापना लाला ।

११ कार्यान्वयन व्यवस्था

आयोजनाला अधिकारिकता काबेलि इन्र्जि लिमिटेडरि मुवासे सामाजिक कार्ययोजनारि मुवा मोकोन् व्यवस्थापनला जिम्मा चुसेन् किन्ला ।

११.१ गेन्दुनगत ब्यवस्था

काबेलि इन्र्जि लिमिटेडसे चु काबेलि 'ए' क्युइ विद्युत् आयोजनाला सामाजिक ग्ये योजना प्रतिवेदन कार्यान्वयन लाबारि केन्द्रिय थेन् आयोजनाला स्तर्रि लासि ल्हानान् गेन्दुनला सड्रचनाजुगुला व्यवस्था लाला । केन्द्रिय स्तर्रि काबेलि इन्र्जि लिमिटेडला व्यवस्थापन समग्ररि आयोजना सञ्चालन, तोबा बजेट विनियोजन थेन् चुला कार्यान्वयनला अनुगमन थेन् सुपरिवेक्षण लाबारि जिम्मेवार मुला । होराड्लासिन् आयोजना स्तर्रि ग्ला निर्धारन थेन् मुआब्जा समितिला सा याड्बा थेन् मुआब्जाला ग्येजुगु लाला ।

चुराङ्लासिन सामुदायिक थेन् बातावरनला योजना थेन् गेखोर सन्चालन थेन् नियमित अनुगमन लाबारि तोबा जनसक्ति सहितला काबेलि 'ए' सामुदायिक थेन् बातावरनला बिकास इकाइ थेन् स्थानिय सुभावाव होल्छेम मार्गनिर्देशनदा प्रभावित छेत्रला प्रतिनिधि समेतको संलग्नतारि सामुदायिक सल्लाहकार समिति सहितला ल्हानान् संस्थागत सडरचनाजुगु ताला ।

११.२ उजुरि सम्बोधन लाबा तरिका

काबेलि इन्र्जि लिमिटेडसे चु काबेलि 'ए' क्युइ विद्युत् आयोजनाला सञ्चालनलामा आयोजना ग्याम् प्रत्यक्ष प्रभावित दिमधुरि थेन् प्रभावित समुदायला उजुरी थेन् गुनासो सम्बोधन लाबारि केन्द्रिय स्तररि उच्चस्तरीय गुनासो सम्बोधन समिति गिक् व्यवस्था लाला । होराङ लासिन् आयोजना स्तररि उजुरि थेन् गुनासो समाधान लाबारि अधिकृत स्तरला कर्मचारि गिक्ला व्यवस्था लाला । चु व्यवस्थाग्याम् आयोजनाला कारन प्रत्यक्ष प्रभावित दिमधुरि थेन् प्रभावित समुदायसे राङ्ला उजुरि थेन् गुनासो आयोजनाला केन्द्रिय व्यवस्थापनला डोन्साडरि थान्बारि याङ्ला । केन्द्रिय व्यवस्थापनसे दान्देलाला कानुन आन्सार स्वतन्त्र थेन् निस्पच्छे सुनुवाइला व्यवस्था लाला ।

१२ अनुगमन सुपरिवेक्षण थेन् मुल्याङ्कन

आयोजनाला सामाजिक कार्ययोजना कार्यान्वयनला निरन्तर अनुगमन, सुपरिवेक्षण थेन् मुल्याङ्कन लाबारि आन्तरिक थेन् बाह्य अनुगमन सडरचनाला व्यवस्था लाबा मुला । आयोजनाला आवधिक प्रगति थेन् सामाजिक कार्ययोजनारि उल्लेख ताबा आन्सार सम्पादन लातोबा सामाजिक थेन् बातावरनला ग्येला अनुगमन सुपरिवेक्षण थेन् मुल्याङ्कन आन्तरिक रूपरि काबेलि इन्र्जि लिमिटेडअन्तर्गत काबेलि 'ए' सामुदायिक थेन् बातावरनला बिकास इकाइले निरन्तर लाला । चुराङ लासिन नेपाल सरकार उर्जा मन्त्रालयसे तोकाप् लाबा स्वतन्त्र गेन्दुन वा म्हिले अनुगमन सुपरिवेक्षण थेन् मुल्याङ्कनला ग्ये लाला । चुरि बाह्य गेन्दुन वा म्हिले आयोजना ग्याम् प्रत्यक्ष प्रभावित सरोकारवालादा (हकवाला) समयरि छतिपुर्ति थेन् पुनर्स्थापना सहायता उपलब्ध लाबा /आलाबा थेन् उजुरि थेन् गुनासो तार्किक थेन् न्यायोचित तरिकासे सम्बोधन लाबा/ आलाबा ताम्पि नोन् डोसेना लाला । चुसे विस्व व्याङ्कला बातावरनला मुल्याङ्कन थेन् आदिवासिला अस्वैच्छिक पुर्नवासला निति आन्सार आयोजनादा महत्वपुर्न विषय्ति तोबा परामर्स पिन्बारि समाजसास्त्रि/मानवसास्त्रि थेन् बातावरनविद्जुगु मुबा समिति गिक् सोला । आयोजनासे सामाजिक कार्ययोजना सन् २०१४ थुम्मा दोनारि कार्यान्वयन लासि जिन्लावा लक्ष्य किन्वा मुला ।